

Vergeten componist Samuel Schuijjer herontdekt

Veelzijdig vakman verdient gehoord te worden

Op 11 december 1942 verloor Samuel Schuijjer in Auschwitz niet alleen zijn leven. Ook zijn plaats in het Nederlandse muziekleven werd hem ontnomen. De inboedel van zijn woning en muziekschool werd geplunderd. Zijn kinderen en kleinkinderen overleefden evenmin de oorlog. En na de oorlog keek iedereen vooruit. Wat geweest was, was geweest. Lange tijd leken alle sporen uitgewist. Totdat kinderen op straat in Den Haag een doos met oude papieren vonden, wachtend op de vuilniswagen. Het bleken muziekmanuscripten te zijn: liederen en liedjes, maar ook een werk voor orkest, een pianouittreksel van een muziekdrama en koorpartijen uit een opera. De kinderen namen hun schat mee naar huis en zetten zo de eerste stap naar de herontdekking van een gewist fragment uit de Nederlandse muziekgeschiedenis.

De papieren bleven een paar jaar op zolder liggen. Wat te doen met werken van een componist die niemand kent? Uiteindelijk bracht de moeder van de reddertjes de manuscripten naar het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag. Directeur Frits Zwart ging nieuwsgierig op zoek naar meer informatie. "De naam van deze componist was voor mij vooral verbonden met salonmuziek. Toen ik me iets meer in hem ging verdiepen bleek dat Schuijjer wel wat meer had gecomponeerd. Hij heeft opera's geschreven, orkestwerken en een vioolsonate", schrijft Zwart in *Mens en melodie*. Waarom komt de componist Samuel Schuijjer dan in geen enkel naoorlogs overzicht van de Nederlandse muziekgeschiedenis voor?

Chaja Beck, archivaris bij het Nederlands Muziek Instituut, ligt er wakker van. "Zo goed is het Hitler dus gelukt om de nagedachtenis van mensen uit te wissen. Iemand die regelmatig prijzen wint kan toch geen kleine man geweest zijn. Zijn werken werden uitgevoerd door orkesten in binnen- en buitenland. Het zal geen meestercomponist geweest zijn, maar een vakman op z'n minst." Een veelzijdig vakman bovendien. Uit krantenknipsels en vooroorlogse naslagwerken ontstaat het beeld van een muzikale duizendpoot. Schuijjer studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag vele vakken, waaronder viool, fagot en theorie.

Het gedenkboek bij het honderdjarig bestaan van het Haagse conservatorium in 1926 vermeldt dat in 1887 ene S. Schuyjer het eindexamen trombone met goed gevolg heeft afgelegd. Vermoedelijk gaat het hier om zijn oudste broer Salomon, die in dat jaar twintig werd. Chaja Beck: "Het is niet waarschijnlijk dat deze vermelding naar Samuel verwijst, die toen pas veertien was. Zo jong kun je niet al zo ver gevorderd zijn op een instrument waarvoor je veel lucht nodig hebt."

Twaalf jaar later komt weer een S. Schuyjer in de lijst voor, dit keer voor het diploma violoncel. Dit kan goed Samuel geweest zijn, jaren later trad hij als cellist op tijdens een radio-uitzending. Maar vlak na zijn studie was hij vooral actief als eerste fagottist in verschillende Nederlandse orkesten. Hij maakte zelfs als solofagottist een tournee door Europa. Daarna was hij als repetitor verbonden aan de Franse opera in Den Haag. Schuijjer moet dus ook een goede pianist geweest zijn. Zijn volgende stap was 'eerste kapelmeester' bij de opera in Gent. Na een kort verblijf in Parijs vestigde hij zich tenslotte definitief in Den Haag. Hij werd er bekend als dirigent, componist, violist en leraar.

In het eerste decennium van de twintigste eeuw componeerde de jonge Schuijjer al een respectabel aantal liederen. Regelmatig werd zijn werk bekroond door het Vlaamse Willemsfonds. Maar ook muziekdrama's en opera's van zijn hand werden in die periode

met succes uitgevoerd. Toch verdiende hij met componeren waarschijnlijk niet genoeg om zijn gezin te onderhouden.

In de jaren twintig formeerde Schuijjer zijn eigen orkest, speelde daarmee in diverse horecagelegenheden en verzorgde hij de muzikale omlijsting van films en theaterproducties. Met zijn zoon Louis (die inmiddels een succesvol cellist was), violist Eddy Waisvisz en altist S.L. Wertheim vormde hij het Residentie-Strijkkwartet. Op het repertoire stonden kwartetten van Schubert en Haydn, maar ook Smetana en Debussy. In december 1925 verscheen in *Het Vaderland* de eerste advertentie voor Sam Schuijers Muziekschool. Intussen werd hij gekozen als (bestuurs)lid van de Nederlandse afdeling van de Franse auteursrechtenorganisatie SACEM en dirigeerde hij regelmatig verschillende orkesten, waaronder het Residentie-orkest.

Kortom, Sam Schuijjer moet een prominente rol gespeeld hebben in het Haagse muziekleven voor de Tweede Wereldoorlog. De enige krantenfoto die er van hem bekend is moet uit die tijd zijn. Een knappe en goed geklede man kijkt vol zelfvertrouwen in de camera.

Of hij ook als componist een rol van betekenis gespeeld heeft is minder duidelijk. In de vroege twintigste eeuw was de belangstelling voor Nederlandse muziek in de concertzalen sowieso gering. Ook tijdgenoten als Dopper en Wagenaar, die wel hun plek verworven hebben in de standaardwerken over de Nederlandse muziekgeschiedenis, werden nauwelijks gehoord. Schuijjer beklagde zich hierover in de krant. Hij kon het Residentie-orkest niet vermurwen zijn bekroonde *Preludium* uit te voeren en moest voor de première uitwijken naar Stuttgart, waar hij het werk zelf dirigeerde met het 'Philharmonisch Orchester' in een geheel Nederlands programma met o.a. de ouverture *Driekoningenvond* van Joh. Wagenaar.

Geboren in 1873 hoorde hij nog tot de generatie componisten die stevig geworteld waren in de negentiende eeuw. Na de Eerste Wereldoorlog viel deze school volledig uit de gratie. Maar Schuijjer was zeker niet doof voor de muzikale ontwikkelingen van zijn tijd. Hij bezocht regelmatig jazzconcerten en luisterde met een kritisch oor. In *Het Vaderland* schreef hij: "Meestal krijgen wij een chaos van geluiden te hooren, meestentijds een oorverdoovende cacophonie. (...) The Queens Melodists echter hebben hun ooren beter te luisteren gelegd. Bij hen geen banaliteiten, géén gebrul van tuba, géén glijbaantrombone, géén gemier van saxophone of clarinet, geen gebarsten trompetgeluid, géén kermistrom en bekken. Zij musiceeren beschaafd, perfect, geestig, met gezonden smaak..." Schuijjer had ook belangstelling voor filmmuziek. Zijn suite voor groot orkest *Rolprent* was bedoeld om te gebruiken bij een film naar keuze.

Door zijn verblijf in Parijs zal Schuijjer bekend zijn geweest met de Franse school, maar in tegenstelling tot veel van zijn tijdgenoten heeft hij zich hierdoor nauwelijks laten beïnvloeden. Een Duitse krant constateert over zijn *Muziek voor orkest* uit 1932 dat de compositie zich "niet verliest in allerlei klankgespeel, maar de tastbare melodie tot haar recht doet komen." Schuijjer verwerkte in deze compositie rond het thema 'Moederland en Koloniën' verschillende volksmelodieën. De recensent van *Het Vaderland* is niet onverdeeld positief. Hij vindt dat Debussy het Javaanse element met een 'luttel aantal noten' beter verklankt heeft dan Schuijjer en stelt beleefd dat het werk 'knap en achtenswaardig' is, maar dat de 'fantasie niet sterk is' en het werk niet van 'eenigerlei opmerkelijke persoonlijkheid' getuigt.

Tot 1939 verschijnen er regelmatig berichten in *Het Vaderland* over nieuwe composities van Schuijjer en uitvoeringen van zijn werk. Daarna wordt het stil. Het laatste officiële document is de overlijdensakte, waaruit blijkt dat hij in Auschwitz omgekomen is.

Op 19 januari a.s. zal Schuijers Vioolsonate voor het eerst sinds lange tijd weer klinken in een concert. Pianist Marcel Worms heeft veel werken van Schuijers tijdgenoten op zijn repertoire. Over de Vioolsonate zegt hij: "Het is het enige stuk dat ik van Schuijjer ken. Toen ik het stuk doorspeelde – eerst alleen, later met violiste Ursula Schoch – deed het me denken aan de vioolsonates van Grieg. Ik zou het ergens eind negentiende, begin

twintigste eeuw geplaatst hebben. Het zou me verbazen als het van later datum is. Het stuk is kundig geschreven maar mist naar mijn idee echt originele gedachten. In verhouding tot de inhoud is de lengte eigenlijk te groot. Het is erg klassiek en traditioneel gecomponeerd, maar toch: prettig om te spelen en om naar te luisteren. Alleen daarom al verdient het stuk een herkansing."

De aankondiging van het concert heeft een reactie van opgeleverd van de dochter van iemand die Sam Schuijjer gekend heeft. Donata van der Goorbergh laat via de website van de Leo Smit Stichting weten dat zowel haar moeder als haar tante door Schuijjer opgeleid zijn voor het staatsexamen piano. "Mijn moeder vertelde mij over het tragische lot van haar gerespecteerde pianoleraar. Het verhaal gaat dat zijn beide handen afgehakt werden."

Zolang Schuijers werken ongespeeld en ongehoord in de archieven blijven liggen, zullen we nooit weten welke plek in de Nederlandse muziekgeschiedenis hem rechtmatig toekomt. Frits Zwart oordeelde over de manuscripten die hij aangeboden kreeg: "Geen wereldschokkende muziek, wel een ontroerende en bijzondere aanwinst."